

ДЕВЕТ

След всеки нов неуспех бягах назад в студентското гето, където живееха подобни на мен младежи, които можеха да оценят стойността на поражението ми, защото сами минаваха моста и реката със същите намерения и отново се връщаха като мен, с несвършена работа, с пълни очи и гладни сърца.

Огромната дупка на обувката ми започваше да съществува, щом стъпех върху целината на Нови Белград, нещо съвсем естествено - имаше и с по-неутешими дупки по подметките, и по-закърпени панталони, и с по-тънки палта на вятъра имаше. Най-накрая стигах у дома, сред свои, сред братя изгнаници. Те ме приемаха за свой, бях само един от няколкото хиляди младежи, които придаваха с голи ръце облик на живота си. Намирах се в селище, където по-голям позор е да имаш, отколкото да нямаш.

Моите двайсет години горяха с пламенна омраза и желание да си отмъстя. Еснафи, пазете се! - провиквах се към осветената фасада на града, който озаряваше хоризонта отвъд реката, докато бягах от среднощните комисии през балкона на третия етаж. Бях си у дома и бях щастлив. Имах пет цигари в джоба и своя Модилияни. Още малко и ще кипне чайт на котлона, някой ще донесе краищник, останал от вечеря, ще има и пръжки, твърди като дърво, ще бъде нощ и ще бъдем заедно.

Връщайки се нощем в Студентския град, сварвах ви-
наги различни хора на трите кровати в стаята на Але.

Така една нощ, на вратата, без да чука, се появи мла-
деж с великански ръст. Мургавото му, обгорено лице беше
покрито с гъста черна брада. Приличаше на Христос. Взе,
без да пита за разрешение, по едно одеяло от онези, които
лежаха, омота се, и легна на пода до радиатора, който свис-
тейки изпускате пара.

- Аз съм Пъркос Друмски - каза. - Поет съм. Искам
да спя.

Сутринта събра книгите си без корици, изписаните
си хартии, и си замина мълчешком от нашия живот.

През цялата тази нощ стаята ни беше притисната от
мрачното му туловище. Този клет бедняк хъркаше насън,
скърцаше със зъби и скачаше, бълнувайки.

Пишеше нежно като момиченце.

Друга нощ, след като се шмугнах в крило "F", зава-
рих непознат младеж, който четеше край тенекиена кутия
на котлона, в която се вареше глава лук. Надникнах в книга-
та: Лотреамон на френски!

- Това е ствашно - каза, предлагайки ми половин лук
и глътка топла вода. - След това можеш да не се хваниш цял
ден...

Търкаляше "р"-то и имаше заваян поглед на фан-
тазбор, на когото животът все прекъсва виденията. Нарича-
ше се Комнен. Роден из планините над Колашин, Черна го-
ра. Беше от рода на лудите, които, за да си наложат добро-
волно заточеничество в Студентския град, стрижеха главите
си "нула номер". Белград, изглежда, силно ги привличаше,
та се плашеха, че няма да вземат изпитите, че ще се подда-
дат на примамливата песен, която достигаше от онази стра-
на на Сава. Възпираха се сами по прост начин - стригане до

кожа, и с месеци оставаха в района на блоковете. Приличаха на секта от доброволни заточеници с ръбестите си глави, по чиито черепи се виждаха белези и шевове от стария край. Присмиваха се сами за своя сметка, примирени със съдбата на плешивци, на които всеки по-силен, минал край тях, им правеше "запалка" за късмет.

- Това е ствашно - каза Комнен, търкайки се по темето. - След това ти изваства много по-гъста коса...

Подигравахме се на любовта му към изтънчената френска литература. Мадам дьо Стал, Алфред дьо Вини, Мадам дьо Севиние, Мюсе, Лотреамон... Наричахме любимците му педалски пунтьори, а той ги защитаваше до последна капка кръв с благодушието на кастриран свещеник, прощайки ни за обидите, нанесени му поради невежество.

Комнен спадаше към пришълците, които приемаха живота в Студентския град като единствена възможна действителност: твърде рядко минаваше през моста и реката. Правеше това, както и мнозина сериозни младежи (каквито все пак бяха повечето младежи в Студентския град), само тогава, когато отиваше на изпити или на задължителни часове, след които преподавателят дава подпис в книжката. Свикнал беше с леглото си в ъгъла, с книгите си и с купчината речници. Ядеше в мензата, където храната беше много по-богата и разнообразна от онази у тях, в планините. Тогава още не можех да знам: Комнен грижливо подготвял преселението на душата си в отечеството на поетите, които наричахме педита. Живеейки като отшелник, прекъснал всички връзки с роднини и роден край, без да се опитва да създава нови тук, в Белград, той от ден на ден все повече ставаше вътрешен емигрант, личност, пренесена във времето.

Горкият Комнен нямаше с какво да ни върне чая и кльопачката, освен с книжките, с които го снабдяваха старите дами от френската читалня. Понякога му се струваше, че сме достатъчно добри и изпълнени с доверие, та се опитваше да ни прочете по някой стих от онези, които най-много обичаше. Изричаше ги набожно, питайки се вътрешно, не хвърля ли бисери на свине. Всички такива опити завършваха като го вземахме на общ подбив. Жестокото ни чувство за хумор не знаеше съчувствие. Нищо тук, естествено, не ни беше достатъчно свято, та затова клетият Комнен се оттегляше обиден в своя ъгъл на кревата, обръщайки лице към стената и влажните петна, в чиято географска карта, начертана от плесента, можеха да се открият страни, из които се разхождат изтънчени дами и галантни господа. В това Комненово лично Вато върху стената на стая сто шейсет и седем нямаше простаци, хулигани, нито грабежи, нито шибане.

Интересно, че Комнен никога не споменаваше родния си край. Там вероятно отдавна го бяха оплакали и отделили като черна овца, заради вродения женски финес и неспособност да влезе в крак и приеме родовите правила за поведение на мъжете. Съвсем сам и без всякаква помощ, проправял така пътека до своя блян, с който се заразил кой знае къде и как: може би в селската библиотека в деня, когато случайно попаднал на Антологията на френската поезия, или тогава, когато е бил подведен от изисканото фъфлене на учителя по френски, чието първо работно място било в Колашин.

И когато една сутрин на 1960 г. закрачил по перона на гара Сен Лазар, бил най-сетне в истинската си родина, от която го отделяло изгнаничество от двайсет и четири години. Вече бил във Франция! Не се върнал, дори когато му съ-

общили, че умрял баща му. Станал един от най-авторитетните парижки слависти, а авторитетният "Монд" го кани от време на време да пише, когато у нас стават големи бъркотии. Комнен тогава пише за Югославия благосклонно, сякаш се отнася за някоя екзотична и малко дива страна от Централна Африка.

В Париж го наричат *Comnen Le Doux*!

Комнен не обичаше Мима Лашевска.

Обиждаше го това, че навсякъде тя се чувстваше като у дома си, та затова скриваше лице зад разтворена книга или моментално излизаше от стаята, намъквайки галошите си на босо.

Знаехме, че през цялото време, докато Мима стоеше в стаята ни, Комнен скита по пустите поляни около Студентския град или сучае на някоя маса в студената менза и гледа втренчено как жените мият бетона със заледени парцали. Връщаше се чак след като Мима си е отишла. Щом влезеше в стаята, отваряше прозореца, независимо от времето навън. С разширени ноздри преследваше останалите Мимини аромати и оправяше измачкания си, според него, вероятно, осквернен креват. Изтръскваше одеялата, изпъваше чаршафите, чистеше невидимите трошици и влакънца, като че ли искаше напълно да унищожи и последната следа от Миминото присъствие сред нас.

Никога не каза лоша дума за нея, но, съдейки по всичко, Комнен беше единственото живо създание сред хората, котките, кучетата, насекомите и птиците, напълно устойчиво на магнетизма, с който тя привличаше и завладяваше всичко, с което се е запознала.

Мима иначе се появяваше съвсем неочаквано под крило "F", винаги някак си променена, като нова. От третия

етаж едва я познавах. Идваше от дъжд на вятър, съвсем непредвидено. Понякога не я виждахме и по цял месец, а веднага след такова дълго отсъствие се появяваше пет вечери подред и изсвирваше сигнала си под павилиона, скрита от клоните на младата акация.

Мисля, че съм в състояние да напиша цял труд за всички видове подсвирквания, с които си служи младежта в Белград или поне си е служила по мое време (ще запитате, разбира се, кое е това *мое* време? Ето отговорът: струва ми се, че то е онова време, когато много се смеехме, често без всякакъв повод!).

Аз наистина не знам, дали днешната младеж използва подсвиркването като сигнал. Склонен съм към еретическото съмнение, че днес те се повикват с клаксоните на автомобилите или просто си телефонират. А може би се откриват чрез някаква телепатична връзка - имам пред вид, че стоят и мълчат, а тогава се отбива някой, който им трябва, ако изобщо им трябва. Искам да кажа, струва ми се, че днешните младежи се събират на някои места по нюх и предимно мълчат, разтягайки дъвките си.

Но някъде през втората половина на петдесетте години, младежът, вървейки по улицата, крачеше през джунгла от най-различни подсвирквания. Винаги можех да открива приятелите си чрез нашия сигнал - кратка джаз-фраза, която от време на време изсвирвах по пътя от Зелени венац, където спираха автобусите от Нови Белград, до "Славия", минавайки винаги от лявата страна на улицата. Пусках сигнала си във въздуха, докато не чуех отговор - същото подсвиркване, а тогава следвах все по-чести подсвирквания, докато някой от *нашите* най-после не изплува под носа ми. Продължавахме заедно, не преставайки да свиркаме. За кратко

време към нас, един по един, се присъединяваха и останалите ни приятели.

По това време можех да разпозная около петдесетина различни подсвирквания-шифри. Момчетата от Душановац, например, си служеха с проточено подсвиркване: приличаше на ъперкут, беше диво, пълно със заплаха и предсказваше светкавичен и жесток побой, като мълния - пръскане на кръв по бялата празнична риза, хрипков звук на разпарящ се ревер, кълтене на стъпки при бягство. В това подсвиркване имаше нещо от лукавостта на покрайнините.

От друга страна, момчетата от центъра имат глезливо и превзето подсвиркване. Като почне, трае дълго и завършва със сложен пирует. При това, свири се някак съскащо, през зъби, и се стига до мекотата на блок-флейта.

Дорчолци пък майсторски подсвиркват, в същност съкратена тема от песента "Дойди, Миле у наш край, па да видиш що е рай...", докато момчетата от Звездара си служат с подсвиркване, което се постига след като с двата показалеца се дръпнат настрани ъглите на устата. Това е сравнително зверско подсвирване, което пука тъпанчетата, еднообразно и без всякаква музикална фантазия, но с известна носталгия, която навява откъм този белградски хълм.

По подсвиркванията е твърде лесно да се разпознаят и прищълците от провинцията. Те донасяха със себе си и нещо от мелодичността на своите улици. Стилът им на подсвиркване беше свенлив и като че ли малко плах: свиркаха, за да прогонят страха, че са се озовали сами в голямата непозната река, която ги носи по столичните улици; свиркаха за всеки случай, надявайки се, че така ще се натъкнат на някой свой земляк.

Навалиците пред кината представляваха същински кошери от най-различни подсвирквания. Тези подсвирква-

ния предупреждаваха за присъствието на цивилен агент, който лови гратисчиите, те бяха отчаяни SOS към момичето, което закъснява, или зов за помощ - изсвирена поръчка на приятеля, който вече се е приближил до свещения отвор на касата: "Купи още два билета в партера!".

Тези свирещи шифри за мене са най-трогателната звучна фауна на града. По селата малко се свири; там хората се викат, защото знаят, че са сами на своя територия и че няма никаква опасност да се изгубят, да се смесят с другите.

И Мима Лашевска имаше свой начин. Това не беше обикновеното подсвиркване на мафията от нейния край на Сеняк, подсвиркване, което в същност беше опростен и значително облекчен увод в мелодията от филма "Момчето с тромпета". Нейният сигнал се състоеше само от два тона, беше наивен като детска песничка и твърде наподобяваше зова, с който малкото гълъбче моли гълъбицата за кльопачка. Мима никога не се научи да свири порядъчно. В подсвиркването беше чист аматьор, но аз обичах начина ѝ, защото в него имаше някаква тиха тъга и боязън, че ще бъде изоставена. Сега, докато се опитвам да си спомня как звучеше това Мимино подсвиркване и издувам устни над пишещата машина, палейки кой знае коя цигара, ми се струва, че в него имаше и мъничко покана за шибане, по-точно казано, нещо, което е като гъба, натопена в сладки обещания по отношение на свалянето.

В каквато и да било навалица от звукове (която не се измерва в децибели, а с пожарникарски оркестри и танков грохот, като най-малки единици), можех, където и да било и на което и да е място, да чуя тихия ѝ зов и да тръгна по посока към източника на това свиркане - две бледотеменижни устни, зад които надничаха предните зъбчета (Мима, съдейки по зъбите ѝ, през детството си е папала палеца. Като на

съвсем само дете в семейството, палецът ѝ е бил най-добрият приятел, като не се смята един прилично орфан заек без ляво око, който и сега клечи на най-горния рафт на гардероба, сред празни буркани от сладко и два прастари емигрантски куфара, на Сеняшка улица).

Което е най-странно, колкото и да е далечно, Миминото подсвиркване е в състояние тутакси да ме събуди и от най-дълбокия сън. Изглежда, че подсвиркването на Мима Лашевска има точно толкова трептения в секунда, колкото са необходими да съвпадат с евстасиевата ми тръба и останалите работи от средното ми ухо, подобно на това, което се говори, че точно улученият тон, предизвикан от удар на сребърна лъжичка о ръба на кристална чаша може понякога да разруши и най-големия железен мост. Когато говоря за честотата на трептенията в едно Мимино подсвиркване, умишлено избягвам да кажа: *и не само подсвиркването ѝ, но и всичко останало!*

Случвало ми се е много пъти например, след като съм си помислил, че ще е добре, ако срещна Мима, да налетя на нея след пет минути, а самата Мима ми разкри веднъж, че винаги *се появявам*, точно когато пожелае това. Може би го казва само за да ми стане приятно и за да намали ревността ми към Але - може би - кой знае? Все пак това е хубаво и, ето, пресовам в личната си книга-хербарий, в която пазя някои лековити Мимини билки, това нещо с появяването.

И така, една нощ на 1958 г. усетих в съня си, че под стаята ни нещо се случва. Мима не се беше появявала повече от четири месеца и постепенно бяхме започнали да я забравяме. Излязох бос на балкона да изпуша една цигара и подсвиркването се повтори отново. Долу, съвсем дълбоко в нощната сянка на павилиона, Мима свиреше сигнала си!

Събудих Але и, прескачайки по четири стъпала, изтичахме долу, навличайки тичешком пуловерите си на голо. Когато си мисля за онези дни, никак не мога да си представя как съм успявал така бързо да се облека и обуя. За всяко свое излизане сега, колкото и незначително да е, хабя най-малко четирийсетина минути, докато от лицето си и цялостния си вид не направя нещо що-годе поносимо. Тук спада, естествено, задължителното бръснене (често дори и два пъти на ден), отчаяните опити да приведа в желан ред косата си или това, което е останало от нея; след това идва оглеждането на състареното лице, мъчното изследване пред огледалото с проблясък на спасителна мисъл, че крушката в банята е поставена точно така, че косата ми единствено над собствената ми мивка да изглежда проредена, а лицето покрито с бръчки. При някои други осветления пък се лаская, че изглеждам съвсем привлекателно!

Впрочем, по времето на Мима, щом изскочех изпод завивките, започвах тукaksi да *живея*! Не знам какъв е този пунт и къде се крие грешката, освен ако не е чудото на младостта, което ни преобразяваше от ден на ден, докато нещата не тръгнаха по нанадолнището.

Мима, значи, отново изплува под павилиона ни, макар че вече почти я бяхме преболедували. От време на време я виждахме на улицата (винаги бързаше нанякъде и ни махаше от отсрещния тротоар: "Хей, трябва да се съберем, а?"), а веднъж дори я видяхме във "Вечерне новости" на средната страница: беше облечена в пролетен костюм от туйд "ала Коко Шанел", непринудено облеганата на веспа, чието кормило държеше някакъв набит тип. Отдолу пишеше, че "родната конфекция се грижи за своите купувачи и тази пролет на пазара ще излязат голям брой новости, какъвто е

и този очарователен костюм, произведен изцяло от наш плат".

Част от тази колекция от 1958 г., която Мима откупила на половин цена, сега се пази от Евгений Лашевски, баща ѝ, в къщата му в Сеняк. В този гардероб висят и две рокли "бейби-дол" с бели жаба около врата, едно зимно палто с прекалено широка яка, каквато се носеше по онова време, както и десетина фустана - "жупони". Когато се отворят скърцащите крила на гардероба от лимонено-жълто дърво, лъхва те воня от прахоляк и нафталин. И нещо от Мима има още в този мухлясал гардероб; някаква нейна усмивка, сладко охкане, отмятане на косата назад, нещо такова... На долния рафт са обувките ѝ. Два чифта ниски черни мокасини от велур - модел, който момичетата наричаха "туфли" и няколко разешени обувки с много високи тънки токчета. Както и другите руски емигранти, старият Лашевски трудно се разделяше с непотребните вещи. В къщата му всички предмети са завити с калъфи: радиото, фотьойлите, дивана, балалайката, кафеза за канарчета. Докато седях със стария Лашевски, си помислих: "Тук липсва само една дебела проскубана котка. И да бъде сиво-зелена". Точно в този момент изскърца вратата и - познайте кой се шмугна през нея!

Никога не съм усещал толкова Мимината близост, както онзи следобед във вилата "Mon герос" в Сеняк. Стомахът ме заболя от копнеж, докато се вирах в разтворения гардероб и вдишвах мириса на 1958.

(За онези неверни Томи, за които не са достатъчни детайлните ми описания на Мима Лашевска, пазя изрезката от вестник и тя е винаги на тяхно разположение, макар че, благодарение на мътната фотография, лошо изработеното клише и невъзможното отпечатване, Мима едва се разпоз-

нава на нея - лицето ѝ е затъмнено, а единствено мотопедът "веспа" е съвършено ясен!).

А тази веспа принадлежеше на някой си Мишел Балкански, верен Мимин придружител през няколко вълнуващи месеца на 1958. Това беше третата веспа в Белград (първата притежаваше г-н Сава Мартинович, дипломатически служител, втория - известният Шишко, куриер на японското посолство).

Мишел Балкански, млад дебеланко с тлъсти черни мексикански мустаци, беше син на стария Балкански, прочутия композитор, който събрал, обработил и *музицирал* бугарчици и ги изпълнил при откриването на югославския павилион на Всесоколския събор в Прага през 1925 г. под картината на Влах Буковац "Старите славяни идват на Балканския полуостров". Непосредствено след освобождението през 1945 г. композира първите масови песни, между които "Повече стомана на глава от населението", както и химна на металурга "Цъфти, цъфти, черна металургийо!". От някогашен придворен музикант, старият Балкански изненадващо леко станал най-прочутия аранжор на народни песни с крещяща оркестрация. По приемите лакомо изгълтвал огромни количества сладкиши, към които имал слабост, та затова после у дома си повръщал по клавиатурата несмляни парчета от пандишпанена торта като Шопен, който бълва кръв във филма "Полонеза". Единственият му син засипал Мима с обещания, вечери, цветя и френски парфюми, чакайки като пес на нейния ъгъл със запалена веспа. Веднъж, когато Мима от състрадание му отстъпила, този импотентен дебеланко циврел като малко дете заради това, че изобщо не могло да му стане. Така, гол, както го е родила майка му, приличал на желиран охлюв, докато голата Мима играела буги-вуги по скъпоценния "Стенуей" на баща му и от нев-

нимание съборила гипсовия бюст на Лудвиг ван Бетовен, който се пръснал на милион парчета. Мишел Балкански обяснил на Мима неуспеха си с известното изречение, че "това е тъй, защото много я желае!", та след това се омотал в дантелената завеса и сам затанцувал около нея!

Беше един и половина през нощта, когато изтичахме от стаята и видяхме Мима да клечи в тревата, прегърнала две книжни кесии, в които имаше захар кристал.

- Виждате ли - каза тя тази нощ, - понякога ми се струва, че имам море от приятели в града, но когато започна да ги проверявам, се оказва, че всички са само чисти педита. Бас държа! Не се ядосвате, че ви събудих, нали?

Мима никога не ни издаде за какво имаше толкова зъб на Мишел Балкански (тя подаряваше на хората толкова сведения за себе си, колкото сама желаше да се знае), но трябва да е имала достатъчно основание за отмъщение, щом толкова упорито търсеше тази нощ мястото, където е паркирал своята веспа.

Търсехме, значи, зеления му мотоциклет със залепена четирилистна детелина на калника - най-скъпото нещо на разглезения дебеланко, както в народните приказки се търси скритото сърце на Баш-Челик зад седем морета и седем планини. Най-последно, преди разсъмване, открихме веспата пред хотел "Метропол". С движение на професионалист Мима отвъртя капачката на резервоара и изсипахме двете кила захар кристал вътре. По това време още не знаех, че по този начин най-сигурно се убиват мотоциклети, но предполагам, че Мишел Балкански ще изтърпи страшни мъки, докато възкреси любимата си машина.

- Избрах вас - каза тържествено Мима, - защото единствено вие двамата сте достатъчно луди, за да направите това! Вие бихте направили всичко за мен, нали?

От край време за мене е тайнствено идването на пролетта в Белград. Вечерта ясно виждате, че клоните на дърветата по улиците са голи, без нито една пъпчица, а сутринта всичко вече е зелено, короните са гъсти и шумолят на лекия априлски ветрец. Кога се случва всичко това, кога дърветата се разлистват и дали за такова нещо е достатъчна само една нощ?

През тази нощ присъствах на априлското пробуждане за пръв и последен път в живота си. Никога преди това и никога по-късно не успях да се озова на улицата точно в моментите, когато дърветата се разпукват. Бих се заклел, че чух и някаква тиха музика, сънливо жужене или нещо такова, но не смея, защото никой няма да ми повярва. Все пак на следващото утро пролетта не ме изненада.

Знаех, че тя дойде през нощта, когато убихме веспата на Мишел Балкански.